

Bytom, 18.07.2024 r.

(miejscowość, data)

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.:**„Przekształcenia przestrzenne zlikwidowanych zakładów górniczych węgla kamiennego na terenie Aglomeracji Górnośląskiej”**

Dziś, w obliczu zmniejszających się zasobów przemysłowych węgla kamiennego oraz silnej międzynarodowej polityki na rzecz klimatu, znaczenie węgla kamiennego w Europie i w Polsce stale maleje, przyczyniając się do zamykania kolejnych kopalń. W konsekwencji ilość czynnych zakładów górniczych wydobywających węgiel kamienny będzie się systematycznie zmniejszać, jednocześnie uwalniając „nowe” zasoby przestrzenne, które będą wymagać zagospodarowania. Przez wzgląd na lokalizację, powiązania komunikacyjne oraz sąsiedztwo innych obszarów, tereny te wykazują duży potencjał inwestycyjny, który może być wykorzystany dla rozwoju zarówno miast, jak i całego regionu związanego z działalnością górniczą. Ich efektywne zagospodarowanie może wpłynąć m.in. na: stymulację lokalnej gospodarki, poprawę jakości życia mieszkańców, ochronę środowiska oraz kształtowanie nowych terenów rekreacyjnych, usługowych bądź mieszkaniowych.

W niniejszej rozprawie doktorskiej podjęto próbę odpowiedzi na pytanie: *czy możliwe jest wskazanie skutecznych metod i kierunków przekształceń terenów zlikwidowanych zakładów górniczych?* Odpowiedź na nie autorka uzyskuje dzięki analizie struktury użytkowania terenów zlikwidowanych zakładów górniczych wydobywających węgiel kamienny na obszarze Aglomeracji Górnośląskiej oraz próbie oceny podejmowanych działań zmierzających do ich przekształcenia w latach 1990–2019. Badania nie objęły: terenów składowisk odpadów, zwałowisk i hałd, zapadlisk, zbiorników i innych obiektów położonych zwykle poza terenem zakładu głównego.

Przeprowadzona analiza struktury użytkowania terenów wykazała, że około 60% terenów pokopalnianych pozostaje nadal niezagospodarowanych, a 4,4% jest nadal wykorzystywane dla potrzeb funkcjonowania zakładów górniczych. Tereny ponownie zagospodarowane stanowią wyłącznie 35,2%. Charakteryzują się one bardzo niską intensywnością zabudowy oraz dużym udziałem towarzyszącej infrastruktury transportowej (drog i parkingów).

Dominującymi kierunkami przekształceń są tereny przemysłowe (około 48%) i usługowe (około 25%). Tereny mieszkaniowe stanowią około 9% ponownie użytkowanych obszarów, a tylko około 3% wszystkich terenów zlikwidowanych zakładów górniczych wykorzystywana jest dla celów środowiskowych.

Skuteczność procesu przekształceń terenów zlikwidowanych zakładów górniczych można oceniać z różnych perspektyw, z uwzględnieniem aspektów przestrzennych, ekonomicznych, społecznych i środowiskowych. Przeprowadzona analiza wskazała znaczne różnice w skuteczności podejmowanych działań. Badania jednoznacznie potwierdziły, że działania związane z ponownym zagospodarowaniem dawnej KWK „Gottwald” były najskuteczniejsze. Również w przypadku przekształceń terenów KWK „Katowice” i KWK „Gliwice” można mówić o dużej skuteczności podejmowanych działań. Procesy te wykazują się wysokim procentem nowo zagospodarowanego terenu (ponad 50%), jak również konsekwentnie realizowanymi strategiami, które pozwoliły na osiągnięcie zakładanych celów inwestycyjnych. Mimo pewnych wad nowego

zagospodarowania terenu, obszary te znacząco wpłynęły na pozytywne postrzeganie terenów pokopalnianych i pełnią istotną rolę w strukturze Aglomeracji Górnośląskiej.

Zaplanowane działania w ramach przekształcenia KWK „Saturn”, KWK „Szombierki” i KWK „Rozbark” uznano natomiast za nieefektywne. Wskazuje na to nie tylko ilość i procent zagospodarowanej powierzchni, czas przekształcenia, cele osiągnięte przez inwestora, ale także realne korzyści płynące z nowego zagospodarowania.

Badania wykazały, że na efektywność procesu przekształceń wpływa wiele czynników o charakterze przestrzennym (w tym: lokalizacja terenu w strukturze urbanistycznej, jego wielkość, struktura wewnętrzna oraz stan techniczny pozostawionych obiektów budowlanych zakładu górniczego), formalnoprawnym (w tym: polityka przestrzenna gminy oraz koncepcje, projekty, strategie zagospodarowania terenu), środowiskowym, naukowym, historycznym, społecznym, ekonomicznym i czasowym. Można je interpretować jako atrybuty wpływające na prawdopodobieństwo (szansę) ponownego zagospodarowania terenu oraz jego podatność na przekształcenie.

Podsumowując otrzymane wyniki należy stwierdzić, że nie można jednoznacznie wskazać skutecznych metod i właściwych kierunków przekształceń terenów pokopalnianych, a tylko elementy, które wspomagają jego efektywne zarządzanie, lecz nie gwarantują pełnego sukcesu całego procesu przekształcenia.

Słowa kluczowe: *tereny przemysłowe, tereny pogórnice, planowanie przestrzenne, ponowne zagospodarowanie terenu, Aglomeracja Górnośląska, przekształcenia terenów przemysłowych*

Abstract of the doctoral dissertation:

"Spatial transformation of decommissioned coal mining plants in the Upper Silesian Agglomeration".

Today, in the face of diminishing industrial resources of hard coal and strong international climate policy, the importance of hard coal in Europe and Poland is constantly declining, contributing to the closure of subsequent mines. Consequently, the number of active hard coal mining plants will systematically decrease, simultaneously releasing 'new' spatial resources in need of development.

Due to their location, transport links and neighbouring areas, these sites have great investment potential, which can be tapped into for the development of cities and the entire region associated with mining activities. Their effective development may contribute, among others, to the stimulation of the local economy, the improvement of the quality of residents' lives, environmental protection and the forming of new recreational, service or residential areas.

The present doctoral thesis attempts to answer the following question: *Is it possible to indicate effective methods and directions for the transformation of the sites of decommissioned mining plants?* The author obtains the answer to the above question by analysing the land use structure of the sites of decommissioned hard coal mining plants in the Upper Silesian Agglomeration and by trying to assess the activities related to their transformation undertaken in the years 1990–2019. The research did not cover landfill sites, dumping grounds and spoil tips, cave-ins, reservoirs, and other facilities usually located outside the main plant's premises.

The analysis of the land use structure carried out showed that approximately 60% of post-mine sites are still undeveloped, and 4.4% are still used for the operation of mining plants. Redeveloped sites account for only 35.2%. They are characterised by a very low plot ratio and a large share of accompanying transport infrastructure (roads and car parks).

The dominant transformation directions are industrial areas (approx. 48%) and service areas (approx. 25.0%). Residential areas account for approximately 9% of the reused sites, and only approximately 3% of all sites of decommissioned mining plants are used for environmental purposes.

The effectiveness of the process of transforming the sites of decommissioned mining plants can be assessed from various perspectives, taking into account spatial, economic, social and environmental aspects. The analyses conducted by the author indicated significant differences in the effectiveness of the activities undertaken. The research unequivocally confirmed that the activities related to the redevelopment of the former 'Gottwald' coal mine were the most effective. One can also speak of the significant effectiveness of the activities undertaken to

transform the sites of the 'Katowice' and 'Gliwice' coal mines. These processes are characterised by a high percentage of newly developed land (over 50%) and consistently implemented strategies, which allowed the achievement of the investment goals set. Despite some drawbacks of the new land development, these areas have significantly influenced a positive perception of post-mine sites and play an important role in the Upper Silesian Agglomeration's structure.

However, the activities planned to transform the "Saturn", "Szombierki" and "Rozbark" coal mines were found to be ineffective. This is indicated not only by area size and percentage, transformation time, the goals achieved by the project owner but also by the extent of benefits resulting from the new development.

The research showed that the effectiveness of the transformation process is influenced by numerous factors, i.e. spatial factors (including the location of a site within the urban structure, its size and internal structure and the state of repair of the remaining plant facilities), formal and legal factors (including the spatial planning policy of the commune and land development concepts, designs and strategies) as well as environmental, scientific, historical, social, economic and temporal factors. They can be interpreted as attributes affecting the probability (chance) of a site's redevelopment and its amenability to transformation.

To summarise, based on the results obtained, it is not possible to unequivocally indicate effective methods and directions for the transformation of post-mine sites, and it is only possible to indicate elements that support effective management of the transformation process yet without a guarantee of complete success.

Keywords: *brownfield, post-mining area, spatial planning, land reuse, Upper Silesian Agglomeration, transformation of brownfield*

Aleksandra Wyrzykowska

.....
(podpis kandydata)